

Státní okresní archiv Klatovy

Cech zedníků, kameníků, pokrývačů a tesařů Sušice

1708–1848

Inventář

EL NAD č.: 2113

AP č.: 536

Eva Havlovičová

Klatovy 2014

OBSAH

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury	6
Inventární seznam	7

I. Vývoj původce archiválií

Se zakládáním měst ve 13. století úzce souvisel rozvoj řemesel. Zpočátku to byla základní řemesla (např. řezníci, mlynáři, pekaři, sladovníci, ševci, krejčí, hrnčíři, kováři atd.). Postupem času docházelo k různým specializacím a vzniku řady nových řemeslných oborů.

Řemeslníci zakládali bratrstva, která měla náboženský, charitativní i reprezentativní účel. Členové se společně účastnili mší, slavností, pohřbů. Starali se o přestárlé, zchudlé nebo nemocné mistry, podporovali vdovy a sirotky svých bývalých členů. Postupně se bratrstva více soustředila na hospodářské zájmy jednotlivých řemesel a od 14. století začaly vznikat cechy. Jejich vrchol nastal v 15. a 16. století.

Cech představoval společenstvo řemeslníků stejného či příbuzného oboru, které hájilo práva a zájmy svých členů. Jejich heslem bylo „Amor et paritas“ (Láska a rovnost). Cechy byly podřízeny městské správě, ale současně se řídily svými vlastními právními pravidly, tzv. cechovními artikulemi či statuty. V čele cechu stál cechmistr spolu se staršími spolumistry, kteří byli voleni na cechovních shromážděních. Cechovní majetek se ukládal do cechovní pokladnice (zvané klenot či matka), která byla ozdobena cechovním znakem. Pokladnice zároveň sloužila pro ukládání cechovních artikulí a privilegií, pečeti, cechovního archivu, písemností mistrů i tovaryšů. Příjmy cechu pocházely z různých poplatků (např. za cechovní schůze, za materiál na zhotovení mistrovského kusu, za zápis do register) a z vybraných pokut. Cechy jako organizace dohlížely na kvalitu i kvantitu výrobků, nákup surovin pro výrobu, přísně kontrolovaly dodržení pracovních postupů a určovaly cenu zboží, výši mzdy pro tovaryše, jejich pracovní dobu i nárok na volno. Zajišťovaly výchovu a vzdělání učedníků i tovaryšů, určovaly jejich počet, zakazovaly překupnictví, nekalou soutěž a měly pod kontrolou přijímání nových mistrů.

Obranou cechu před konkurencí byla výsada *milového práva* (na míli od města (cca 9 km) nesměl žádný řemeslník vyrábět ani prodávat své výrobky) a *cechovní přímus* (řemeslo mohlo být vykonáváno, až na pár výjimek, jen v rámci cechu).

Od 17. století dochází k postupnému úpadku celé cechovní soustavy. Ve století 18. začala do cechovního zřízení zasahovat státní moc. Od roku 1708 měla být všechna cechovní statuta potvrzována panovníkem, to se ale příliš nedodržovalo. Důležitým krokem ze strany státu byl Generální cechovní patent pro české země, vydán Karlem VI. 16. listopadu 1731, který nařizoval předložení všech cechovních statut panovníkovi, obecně upravil pracovní podmínky tovaryšů, vymezil postavení mistrů vůči tovaryšům a učedníkům, omezil dosavadní pravomoc a privilegia cechů. Současně byl zřízen úřad cechovního inspektora, který na činnost cechů dohlížel a účastnil se jejich zasedání. Nakonec 5. ledna 1739 byly vydány Generální cechovní artikule, které všechny cechovní předpisy sjednotily. Díky tomu došlo ze strany státu k účinné kontrole a ovlivňování řemeslné výroby.

V 60. a 80. letech 18. století v důsledku rozvoje a zavádění manufakturní výroby došlo k rušení některých cechů. V roce 1765 byl vydán dekret, který opravňoval tovaryše vykonávat řemeslo i bez cechovní příslušnosti, a v roce 1776 došlo k vyhlášení „svobody obchodu a výroby“.

Poslední tečku za cechovní soustavou učinil císař František Josef I. svým císařským patentem č. 227 ř. z., kterým 20. prosince 1859 vydal živnostenský řád s účinností od 1. května 1860. Tento patent sjednotil a uzákonil provozování řemesel i obchodu a všechny dosud platné předpisy byly prohlášeny za zrušené. Tímto řádem byly cechy zrušeny a namísto nich nastoupila živnostenská společenstva, která navázala na činnost cechů i na jejich tradice.

Vznik Sušice souvisel s rýžováním zlata na řece Otavě. Původní osada vznikla někdy kolem roku 790. Velmi rychle se rozrostla na městečko, které v roce 1192 získal do svého držení bavorský hrabě von Bogen. Z této doby pravděpodobně také pochází německý název Sušice – Schüttenhofen. V roce 1273 získal Sušici český král Přemysl Otakar II. a povýšil ji na královské

město. V roce 1324 potvrdil král Jan Lucemburský Sušici všechny výsady královského města. V únoru 1356 bylo Sušici Karlem IV. potvrzeno mílové právo a v září 1372 právo na výběr mytného. Jeho následovník Václav IV. rozšířil tato privilegia listinou z 15. září 1406 o konání týdenního výročního trhu od svátku Nanebevzetí Panny Marie (15. srpen) a povinným skladem pro kupce jedoucí od Hartmanic a Kvildy.

Město prosperovalo především díky obchodu se sousedním Bavorskem. Z Bavorska se dovážela hlavně sůl a Sušičtí vyváželi obilí, slad a chmel. Tento obchod současně také podpořil rozvoj řemesla a zakládání cechů. Z řemeslníků zde byli zastoupeni sladovníci, krejčí, řezníci, provazníci, pekaři, soukeníci, ševci, koželuzi, kloboučníci, tkalci, mydláři, punčocháři, hrnčíři, pasíři, mlynáři, kováři, koláři, bednáři, zámečníci, truhláři, mečíři, dále zedníci, kameníci, konváři, kominíci, lazebníci, ranhojiči, sedláři, řemenáři, barvíři, sklenáři, kožešníci atd.

Velký zlom v dalším vývoji města znamenala třicetiletá válka. Město se snažilo předejít nejhoršímu drancování tím, že se dobrovolně 27. září 1620 vzdalo generálovi Marradasovi. Dalšími pohromami byly v letech 1678–1681 mor, v roce 1707 požár, při němž vyhořelo téměř celé město a také postupný úpadek obchodu s Bavorskem. I přesto vznikaly nové cechy, či do té doby samostatné cechy se spojovaly ve společné. Podle berní ruly provozovalo v Sušici své řemeslo 36 sladovníků, 7 sládků, 25 řezníků, 15 ševců, 10 pekařů, 9 soukeníků, 7 tkalců, 6 šmejdiřů (obchodníci s drobnými mosaznými a měděnými předměty – knoflíky, přezkami, pásy, šperky) a krejčí, 5 koželuhů, 4 mydláři, 3 truhláři, kloboučníci, kováři, 2 provazníci, koláři, bednáři, tesaři, mlynáři, barvíři a po jednom krajíř, uzdař, kotlář, kožišník, lazebník, kominík, hrnčíř, knihař, pokrývač, ručnikář (výrobce ručnic), punčochář, sedlář, zedník.

Přibýly také jarmarky a výroční trhy (v úterý Svatodušní – pohyblivé svátky Svatodušní (Letnice) začínají 50 dnů po Velikonocích; na sv. Rocha – 16. srpen; na sv. Františka Serafínského – 4. říjen; na pondělí po Třech králích (6. leden); dále pravidelný pondělní dobytčí trh probíhající od Květné neděle (6. neděle postní, neděle před Velikonocemi) do sv. Martina (11. listopad)). Pravidelný trh na obilí, ovoce, zeleninu a jiné produkty pro každodenní potřebu probíhal každé pondělí a pátek.

Tesaři patřili mezi řemeslníky zpracovávající dřevo, vyráběli střechy, krovy, roubené a hrázděné domy, brány, vrata, schodiště, bednění, ale i lodě. Hotové střechy poté pokryl střešní krytinou pokrývač. Většinou se sdružovali do společného cechu se zedníky a kameníky, kteří se také podíleli na stavbě domů. Prací zedníků byla stavba základů, zdí a klenby. Ve finále stavbu také omítali. Kameníci opracovávali kámen do potřebné velikosti a tvarů, jednalo se o umělecké řemeslo. Tesali hlavice sloupů, římsy a rozličné reliéfy. Také vyráběli tesané náhrobky.

Společný cech zedníků, kameníků, pokrývačů a tesařů byl v Sušici pravděpodobně založen v roce 1708. Z tohoto období také pocházejí dochované artikule, které měl cech propůjčené od cechů v Plzni. Před tímto datem se lze domnívat, že jednotliví řemeslníci provozovali své řemeslo, ale nebyli sdruženi do cechu. Zpočátku do cechu také patřili hrnčíři, ale nebyli uváděni přímo v názvu cechu. K jejich odchodu k cechu truhlářů a sklenářů došlo v roce 1784, později k jejich úplnému osamostatnění.

Cech v této podobě pravděpodobně existoval až do zániku cechovní soustavy v roce 1859, kdy dle živnostenského řádu z 20. prosince 1859, s účinností od 1. května 1860, byly také v Sušici založeny živnostenské spolky a cechovní soustava byla zrušena.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

K předání cechovních archiválií města Sušice z Muzea města Sušice do Okresního archivu v Sušici došlo 8. června 1959 pod př. č. 194 a 195/59. Předávací protokol se nedochoval. Žádné

další záznamy zachycující pohyb, ztrátu či případnou skartaci daného archivního fondu se ve Státním okresním archivu Klatovy nedochovaly.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Dochované archiválie pocházejí z časového období 1708–1848. Nejstaršími archiváliemi jsou dochované cechovní artikule (1708), nejmladší záznamy nalezneme v registrech přijatých tovaryšů (1848).

Archiválie jsou psány v češtině i v němčině, jedná se o 2 listiny do roku 1850, 7 úředních knih, 1 karton a 1 pečetidlo. Čitelnost je dobrá, po fyzické stránce jsou některé archiválie potrhane a poškozené prachem a plísňemi (viz inventární seznam). Úplnost fondu je mezerovitá. Rozsah archivního fondu po zpracování činí 0,21 bm. Tvoří jej 18 inventárních čísel. Při inventarizaci nebyla provedena žádná vnitřní skartace.

Mistrovský list obsahující vedutu je evidován jako samostatné inventární číslo pro lepší podchycení výskytu vedut na archivním materiálu v SOKA Klatovy. Mistrovské listy bez vedut jsou evidovány zvlášť pod svým vlastním inventárním číslem.

K částečnému zpracování cechovních dokumentů, ještě v Muzeu města Sušice, došlo v roce 1954 archivářem V. Holým. V roce 1964 již v Okresním archivu Klatovy došlo k dalšímu uspořádání archivářkou V. Holou, během něhož byly z AF vyčleněny archiválie živnostenských společenstev.

Původní AF Cechy Sušice EL NAD 1452, kde byly zařazeny všechny cechy ze Sušice, byl přejmenován na AF Cech sladovníků Sušice a pomocí vnitřních změn z něho bylo dále vyčleněno 17 samostatných archivních fondů. AF Cech zedníků, kameníků, pokrývačů a tesařů Sušice, EL NAD 2113 vznikl vnitřní změnou č. 16/1452 z 2. května 2012.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Na listině (inv. č. 1) se nám dochoval popis cechovního znamení, jenž cech používal od roku 1708 až do svého zániku. Na archiváliích se nám dochoval jen v podobě otisku pečeti na některých mistrovských a tovaryšských listech. V pečetním poli stojí anděl, v ruce drží štít, který je rozdělen na čtyři části. V horní polovině vpravo jsou dva zkřížené klíče a vlevo velbloud. V dolní polovině jsou pak vpravo dvě zkřížená kladiva a vlevo pravděpodobně úhelník a sekera. Opis pečeti je čitelný jen částečně;TOWA.P RZE*ZEDNICZKEHO *A*TESARSKOHO...

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Inventarizaci archivního fondu spolu s vypracováním inventáře provedla v roce 2013 ve Státním okresním archivu Klatovy archivářka Eva Havlovičová. Vyhotovení čistopisu archivní pomůcky bylo dokončeno v roce 2014.

Klatovy 26. 8. 2014

.....
Eva Havlovičová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

SOkA Klatovy. *Archiv města Sušice*, EL NAD 564.

SOkA Klatovy. *Společenstvo živností stavebních a jiných Sušice*, EL NAD 623.

SOkA Klatovy. *Živnostenské společenstvo živností smíšených Sušice*, EL NAD 625.

Literatura

BARTOŠOVÁ, Jana. *Zmizelé Čechy Sušice*. Praha – Litomyšl : Paseka, 2007. ISBN 978-80-7185-842-3.

GABRIEL, J. A.. *Královské město Sušice a jeho okolí*. Praha : 1868.

Dr. HAAS, Antonín. *Berní rula svazek 28, kraj Prácheňský II. díl*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1954.

Historie a současnost podnikání na Klatovsku, Sušicku a Horažďovicku. Žehušice : Městské knihy s. r. o., 2001.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.

KUMPERA, Jan. *Dějiny západních Čech od pravěku do poloviny 18. století*. Plzeň : Ševčík, 2004. ISBN 80-7291-108-2.

LOSOS, Ludvík. *Historická knižní vazba. Sborník příspěvků k dějinám vazby a k metodice ochrany historických knižních vazeb*. Liberec : Severočeské muzeum v Liberci, 1963.

NODL, Martin, ŠMAHEL, František. *Člověk českého středověku*. Praha : Argo, 2002. ISBN 80-7203-448-0.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

INVENTÁRNÍ SEZNAM

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
---------	-------	---------------	----------------

I. Listiny

1	1708, květen 28., Sušice Rychtář, purkmistr a rada města Sušice schvalují používání statut a artikulí cechu zednickému, kamenickému a příkrývačskému v Sušici, které pro ně propůjčili od cechu zednického, kamenického a příkrývačského v Plzni. Cech tímto získal i své cechovní znamení, které je zde popsáno. (opis statut a artikulí, i tovaryšských, plzeňského cechu ze 17. července 1654 + propůjčující dopis cechu z 10. března 1708) Orig. perg., 35,8 x 22 cm – 14 str., česky, vazba kožená, svázáno žlutočernou kroucenou šňůrkou, přitištěná pečeť města Sušice pod papírovým krytem, zavěšená pečeť plzeňského cechu na žlutočerné kroucené šňůrce, průměr 6,7 cm, v poškozeném dřevěném pouzdře bez víčka		lio1
2	1708, květen 28., Sušice Rychtář, purkmistr a rada města Sušice schvalují používání statut a artikulí cechu tesařskému v Sušici, které pro ně propůjčili od hlavního cechu tesařského v Plzni. Tesařský cech v Sušici se tímto připojil k cechu zednickému, kamenickému a pokrývačskému v Sušici. (opis statut a artikulí plzeňského cechu z 29. listopadu 1677 + propůjčující dopis cechu z 11. března 1708) Orig. papír, 29 x 22,7 cm – 34 str., česky, vazba kožená, svázáno žlutočernou kroucenou šňůrkou, přitištěná pečeť města Sušice pod papírovým krytem, zavěšená pečeť plzeňského cechu na žlutočerné kroucené šňůrce, průměr 6,4 cm v dřevěném pouzdře bez víčka		lio2

II. Knihy

3	Artikule a statuta poctivého cechu zednického, kamenického, tesařského a pokrývačského v Sušici Čes., 34 x 21,5 cm, vazba papírová, poškozená plísň	1708	ukn1
4	Artikule a statuta tovaryšů poctivého řemesla zednického, kamenického, tesařského a pokrývačského v Sušici. Čes., něm., 28,2 x 20,3 cm – 44 str., vazba kožená, poškozená plísň	1722	ukn2

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
5	Kniha patentů (Pattenten-Buch) Něm., 35 x 21,2 cm, vazba papírová, potrhaná a poškozená plísní	1780-1788	ukn3
6	Registra přijatých mistrů (jména + vybrané poplatky) Čes., něm., 33,2 x 20,8 cm – 102 str., vazba papírová, poškozená plísní	1738-1793	ukn4
7	Registra přijatých tovaryšů Čes., 32,5 x 20,5 cm, vazba kožená, poškozená plísní	1710-1848	ukn5
8	Kniha příjmů a vydání Čes., něm., 33,7 x 20,9 cm, vazba papírová, poškozená plísní	1786-1799	ukn6
9	Kniha příjmů a vydání Čes., něm., 35,2 x 22,1 cm, vazba papírová, poškozená plísní	1800-1812	ukn7
III. Spisy			
10	Vyčlenění hrnčářů z cechu zedníků a tesařů v Sušici	1784	kar1
11	Korespondence cechu s magistrátem, radnicí	1794-1838	kar1
12	Opis generálních cechovních artikulí	1739	kar1
13	Žádost zednického cechu ve Velharticích o uhrazení dluhu do cechovní pokladny za bývalého tovaryše Jana Kubáta	1798	kar1
14	Přehled druhů a výše poplatků	[1800]	kar1
15	Mistrovský list s vedutou 1846, říjen 11., Buda pod Křivoklátem Mistrovský list Franze Hully vydaný cechem zedníků v Budě pod Křivoklátem (veduta hradu Křivoklát) orig. papír tisk, 43,5 x 55,5 cm, německy	1846	kar1
16	Mistrovské listy	1790-1834	kar1

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
17	Vysvědčení, výuční a tovaryšské listy	1787-1839	kar1
	IV. Typáře		
18	Tovaryšská pečeť zedníků a kameníků Sušice – mosazné pečetidlo, kulaté, železná rukojeť čtyřhranná, průměr 30 mm, výška 50 mm, v pečetním poli štít na něm krokvice (dřevěný nebo kovový pravoúhlý trojúhelník s olovní zavěšenou v jednom z vrcholů, používala se ke stanovení vodorovné polohy), pod ní zkřížené kladivo a zednická lžíce, nad štítem letopočet 1721, vlevo vedle štítu pták a vpravo dláto a klín, opis: PECET:ZEDNICKA:KAMENICKA:TOWA	[1721]	pec1

Název archivní pomůcky:	Cech zedníků, kameníků, pokrývačů a tesařů Sušice
Značka archivního fondu:	CZKTP Sušice
Časový rozsah:	1708-1848
Počet evidenčních jednotek:	11 (2 listiny do roku 1850, 7 úředních knih, 1 karton, 1 pečetidlo)
Počet inventárních jednotek:	18
Rozsah v bm:	0,21
Stav ke dni:	26. 8. 2014
Zpracovatel archivního fondu:	Eva Havlovičová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Eva Havlovičová
Počet stran:	11
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Pavel Havlovič

dne 26. 8. 2014 - č.j. SOAP/040-0617/2014